

wetenschappelijk bureau voor
onderzoek, expertise en advies
op het gebied van leefwijzen,
verslaving en daaraan gerelateerde
maatschappelijke ontwikkelingen

De Cannabisclub als experiment

Een voorstel tot wetenschappelijk onderzoek

Drs. C. Barendregt
Dr. G.J. Meerkkerk
Prof. Dr. D. van de Mheen

De Cannabisclub als experiment

Een voorstel tot wetenschappelijk onderzoek

November 2011

Drs. C. Barendregt
Dr. G.J. Meerkerk
Prof. Dr. D. van de Mheen

IVO
Heemraadssingel 194
3021 DM Rotterdam
010 4253366

Inhoud

Introductie	1
1 Inleiding.....	2
1.1 Doelstelling onderzoek	4
1.2 De drie onderzoeksdomeinen: middel, gebruiker en context	4
1.2.1 Het middel: cannabis	6
1.2.2 Het individu	7
1.2.3 De context.....	8
1.3 Onderzoeksvragen	11
2 Onderzoeksmethode.....	12
2.1 Dataverzameling in het domein het middel: cannabis.....	12
2.2 Dataverzameling in het domein individu.....	12
2.3 Dataverzameling in het domein context	14
2.3.1 Hoe verloopt het operationaliseringsproces ? Hoe verhouden de belanghebbenden zich tot elkaar gedurende het operationaliseringsproces?	14
2.3.2 Hoe verhouden belanghebbenden zich tot elkaar bij de exploitatie van de Cannabisclub?	14
3 Rapportage	16
4 Aanvraag METC	16
5 Wetenschappelijke begeleidingscommissie	16
6 Globale Planning.....	17
7 Globale Kostenraming	17
8 Referenties.....	18

Introductie

De gemeente Utrecht is voornemens een experiment uit te voeren met een zogeheten Social Cannabisclub (hierna: Cannabisclub). Aanleiding vormen de verschillende problemen waarop het huidige coffeeshopbeleid in onvoldoende mate antwoord weet te geven. Doel is een setting te creëren waarbinnen de oorspronkelijke doelstelling van de coffeeshop gerealiseerd kan worden, namelijk een mogelijkheid scheppen voor volwassen consumenten om op een rustige en veilige manier cannabis te kopen en desgewenst te gebruiken, en tegelijkertijd de beheersbaarheid van het cannabisverkooppunt te verbeteren en criminaliteit te weren.

Het basisidee van de Cannabisclub is dat er sprake is van een gesloten circuit van teelt voor eigen gebruik. De leden van de Cannabisclub worden in staat gesteld cannabis te verwerven en te consumeren waarvan de herkomst bekend en legaal is en waarvan de kwaliteit wordt gecontroleerd. De experimentele Cannabisclub zal openstaan voor een beperkt aantal recreatieve volwassen gebruikers en is kleinschalig van opzet.

Het voorliggende voorstel beschrijft een wetenschappelijk onderzoek dat tot doel heeft het functioneren van de Cannabisclub op een aantal domeinen in kaart te brengen en de effecten ervan te evalueren.

Het is nog niet geheel duidelijk hoe de Cannabisclub uiteindelijk praktisch vorm zal krijgen. Vast staat dat de Cannabisclub een gesloten circuit zal vormen van teelt en consumptie. Een deel van het onderzoek richt zich op de totstandkoming van de uiteindelijke praktische vorm, een ander onderdeel van het onderzoek richt zich op het daadwerkelijk functioneren van de Cannabisclub. De definitieve invulling van onderzoeksvragen en analysemethoden zullen deels afhankelijk zijn van de uiteindelijk gevonden vorm voor de Cannabisclub.

In hoofdstuk 1 (Inleiding) wordt een korte schets gegeven van de problematiek en wordt het internationale perspectief verkend. De inleiding besluit met de doelstelling van het onderhavige onderzoek, de motivatie voor de drie onderzoeksdomeinen en de formulering van de onderzoeksvragen. De onderzoeksvragen zijn deels evaluatief en deels descriptief van karakter.

In hoofdstuk 2 (Onderzoeksmethode) wordt per onderzoeksdomein beschreven hoe de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens die moeten leiden tot de beantwoording van de onderzoeksvragen worden verzameld en geanalyseerd. Er wordt een overzicht gegeven van de variabelen die worden onderzocht en de instrumenten (vragenlijsten) die zullen worden ingezet.

Hoofdstuk 3 betreft de rapportagevorm, hoofdstuk 4 geeft de aanvraag voor goedkeuring van het onderzoek van de METC weer, hoofdstuk 5 beschrijft de wetenschappelijke begeleidingscommissie, hoofdstuk 6 de globale planning en hoofdstuk 7 betreft een globale kostenraming.

1 Inleiding

Het Nederlandse cannabisbeleid staat onder druk. Niet alleen is er al jarenlang aanhoudende kritiek op het ontbreken van een regeling voor de achterdeurproblematiek waardoor coffeeshopondernemers genoodzaakt worden zaken te doen met illegale of zelfs criminele organisaties, ook neemt de kritiek toe dat coffeeshops niet meer de verkooppunten zijn voor lokale gebruikers en dat daarmee de coffeeshop niet meer de voorziening is waar hij voor bedoeld was: een gelegenheid voor volwassen consumenten om op een rustige en veilige manier cannabis te kopen en desgewenst te gebruiken (teneinde een scheiding van de markt voor cannabis en harddrugs te bevorderen). Coffeeshops zouden zijn uitgegroeid tot moeilijk beheersbare grote cannabisverkooppunten (Van der Donk, 2009).

Het Nederlandse cannabisbeleid is, in een aantal opzichten, uniek in de wereld. Met name in de zin dat in Nederland de officiële verkoop van kleine hoeveelheden (maximaal 5 gram) cannabisproducten aan volwassenen van 18 jaar en ouder gedoogd wordt. Voor de cannabisgebruiker is daarmee het gebruik de facto gelegaliseerd.¹ In geen enkel land is vooralsnog commerciële productie, distributie, bezit en (recreatief) gebruik van cannabis officieel gelegaliseerd. Er zijn echter wel degelijk verschillende landen waar pogingen gedaan worden om het beleid ten aanzien van cannabis op een andere dan zuiver prohibitionistische wijze vorm te geven (Reuter, 2010). Portugal, bijvoorbeeld, decriminaliseerde het gebruik en bezit van alle psychoactieve middelen in 2001. Uit een onderzoek naar de gevolgen van deze koerswijziging in het drugsbeleid bleek dat de verwachte stijging van het gebruik van deze middelen uit bleef en dat er verschillende aanwijzingen waren voor een afname van het problematisch gebruik, drugsgelateerde schade en belasting van het justitieel apparaat (Hughes & Stevens, 2010). Twee recente uitspraken van het hof in Argentinië en Colombia maken duidelijk dat er ook in Zuid-Amerika een groeiende weerstand is tegen de door de Amerikanen geleide War on Drugs. De rechters van de Hoge Raad in Argentinië oordeelden dat de straf voor het in bezit hebben van drugs voor persoonlijk gebruik ongrondwettelijk was en de rechters van de Hoge Raad in Colombia stelden dat bezit van illegale middelen voor persoonlijk gebruik niet als misdrijf mag worden beschouwd (Cozac, 2009).

De meeste landen die hervormingen in het drugsbeleid hebben doorgevoerd, hebben het bezit dan wel het gebruik van alle illegale drugs in meer of mindere mate gedecriminaliseerd. In enkele landen, waaronder België en Nederland, en enkele van de Verenigde Staten van Amerika, neemt cannabis een bijzondere positie in. Soms wordt thuisteelt voor persoonlijk gebruik toegestaan, soms gaan de wijzigingen verder. Nederland is tot nu toe het enige land waar officiële verkooppunten zijn gerealiseerd. Een hervormingsvoorstel in California zou echter nog verder zijn gegaan. Dit voorstel tot legalisering, 'Proposition 19', werd met een kleine meerderheid (53,7%) van stemmen verworpen. Het voorstel behelsde niet alleen een legalisering van het bezit en gebruik van cannabis voor meerderjarigen (21+), maar voorzag ook in regelingen omtrent thuisteelt en de regulering van en belastingheffing op commerciële productie en distributie. Hoewel het voorstel werd verworpen, kon het op z o veel steun rekenen dat het, enigszins herzien, waarschijnlijk in 2012 opnieuw in stemming zal worden gebracht (Caulkins, Kilmer, MacCoun, Pacula, & Reuter, 2011).

¹ Voor medische doeleinden is er het Bureau voor Medicinale Cannabis. Via dit bureau is op legale wijze cannabis te krijgen, echter niet voor recreatief gebruik of commerciële verkoop via coffeeshops.

Regulering c.q. legalisering

Regulering c.q. legalisering kan verschillende doelen dienen. Afgezien van ideologische doelen, bijvoorbeeld de vergroting van keuzevrijheid van de burger, (zie ook 'het recht op roes', (Sandelingenambacht, 2006)), kunnen de volgende doelen worden onderscheiden (Caulkins, et al., 2011):

1. Verhoging van de belastinginkomsten.
2. Ontlasting van het juridisch strafstelsel en vermindering van de daaraan gerelateerde kosten voor overheid en individu.
3. Minimalisering van zwarte markten en daaraan gerelateerde schade (corruptie, geweld).
4. Vrijmaken van justitiële en politionele capaciteiten voor andere prioriteiten.
5. Waarborging van de kwaliteit van het product cannabis.
6. Keuzevrijheid m.b.t. intoxicatie van het individu vergroten (cannabis is volgens sommigen beduidend minder riskant dan thans legale middelen als alcohol en tabak (D. Nutt, King, Saulsbury, & Blakemore, 2007; D. J. Nutt, King, & Phillips, 2010; D. J. Nutt, King, L.A., Phillips, L.D., 2010; Van Amsterdam, Opperhuizen, Koeter, Van Aerts, & Van den Brink, 2009)).
7. Beperking van de toegankelijkheid voor adolescenten. In een gelegaliseerde en gereguleerde markt zou een verbod op gebruik door jongeren volgens voorstanders van legalisering makkelijker te handhaven zijn.

Twee aspecten spelen een hoofdrol bij elke liberaliseringdiscussie: de te verwachten invloed op de prijs van cannabis en het effect op de consumptie van cannabis in de populatie. Legalisering van de productie van cannabis zal de productiekosten en daarmee de bulkprijs van cannabis sterk kunnen verlagen. Deze prijsverlaging en het wegnemen van het illegale imago van cannabis zou de consumptie fors kunnen doen stijgen (Caulkins, et al., 2011; MacCoun, 2011). Dit laatste aspect zou in Nederland overigens minder zwaarwegend kunnen zijn omdat in Nederland cannabis de facto voor de gebruiker al legaal verkrijgbaar is.

De Cannabisclub

In Nederland lijkt het grootste succes van het coffeeshopbeleid al enkele jaren achter ons te liggen en overheerst de kritiek op het uitblijven van een regeling voor de achterdeurproblematiek en de verwording van coffeeshops tot moeilijk beheersbare grote cannabisverkooppunten die niet meer het oorspronkelijke geformuleerde doel dienen (Ministerie van VWS, 2009; Van der Donk, 2009).

Het kabinet deelt de analyse van de Adviescommissie Drugsbeleid (Van der Donk, 2009) dat de coffeeshop in veel gevallen niet meer de voorziening is waar hij voor bedoeld was: een mogelijkheid voor volwassen consumenten om op een rustige en veilige manier cannabis te kopen en desgewenst te gebruiken. De ruimte om deze activiteit uit te oefenen dient, hoewel deels illegaal van karakter, ook in de toekomst te worden geboden met een beleid dat toeziet op het realiseren van een optimaal aantal coffeeshops (Ministerie van VWS, 2009). De uitdaging is gelegen in het behouden van de doelstelling van de coffeeshop ten aanzien van de gebruiker en tegelijkertijd het functioneren van de coffeeshopbranche diepgaand te veranderen waarbij de accenten liggen op beheersbaarheid en vermindering van de criminaliteit (Ministerie van VWS, 2009).

Vanuit deze achtergrond is binnen de gemeente Utrecht het idee geboren deze kritiek met een nieuw initiatief het hoofd te bieden. Dit initiatief maakt gebruik van de huidige ruimte in het coffeeshopquotum in de stad (een maximumstelsel voor zeventien gedoogbesluiten voor de detailverkoop van cannabis) en behelst de ontwikkeling van de Social Cannabisclub.

Het basisidee van de Cannabisclub is dat er sprake is van een gesloten circuit van teelt naar consumptie. De leden van de Cannabisclub zijn daarmee niet langer gedwongen cannabis van onbekende en waarschijnlijk criminele herkomst te betrekken en de kwaliteit van de cannabis kan in deze geregleerde setting worden gecontroleerd.

Het idee van een cannabisclub is niet nieuw. Ook in België en Spanje bestaan cannabisclubs, met dit verschil dat deze cannabisclubs voortkomen uit initiatieven van burgers met veelal ideologische motieven. In Spanje kweken enkele Cannabis Social Clubs in eigen beheer, en op non-profit basis, cannabis voor hun leden. Ook bij deze Cannabis Social Clubs spelen – grassroots – activistische motieven een rol (Arana, 2011). In België kweken de leden van vzw (vereniging zonder winstoogmerk) Trekt Uw Plant, eveneens op non-profit basis, volgens het principe van één plant per lid. De juridische ruimte voor deze werkwijze wordt gevormd door een Ministeriële richtlijn uit 2005, waarin de laagste prioriteit wordt gegeven aan de vervolging van het bezit van één cannabisplant, mits er geen aanwijzingen van verkoop op handel. Ingestelde vervolging door de Belgische justitie leidde tot nu toe steeds tot vrijspraak². Het Utrechtse experiment is niet een dergelijk bottom-up initiatief maar komt van de lokale politiek.

1.1 Doelstelling onderzoek

Het voorliggende onderzoeksvoorstel stelt zich tot doel het functioneren van de Cannabisclub binnen drie verschillende domeinen te evalueren met deels evaluatieve en deels descriptieve methoden. De drie onderzoeksdomeinen omvatten het middel (cannabis), de gebruiker en de context van het gebruik.

1.2 De drie onderzoeksdomeinen: middel, gebruiker en context

Volgens Zinberg (1984) kunnen gebruikspatronen, en gewenste en ongewenste effecten van het gebruik van psychoactieve middelen, worden verklaard als een resultante van de interactie tussen de eigenschappen van het middel (drug), eigenschappen van de persoon die het middel gebruikt (set) en contextuele factoren (setting), zie figuur 1.

De eigenschappen van de verschillende drugs verschillen van elkaar, bijvoorbeeld in de zin dat het ene middel een veel sterkere roes oplevert, sneller werkt of een kortere halfwaardetijd heeft dan het andere.

Het verslavingspotentiaal van de diverse psychoactieve middelen is dan ook navenant verschillend. Vergelijk bijvoorbeeld LSD en tabak en merk op dat een sterkere roes niet noodzakelijkerwijs een groter verslavingspotentiaal impliceert (West, 2006).

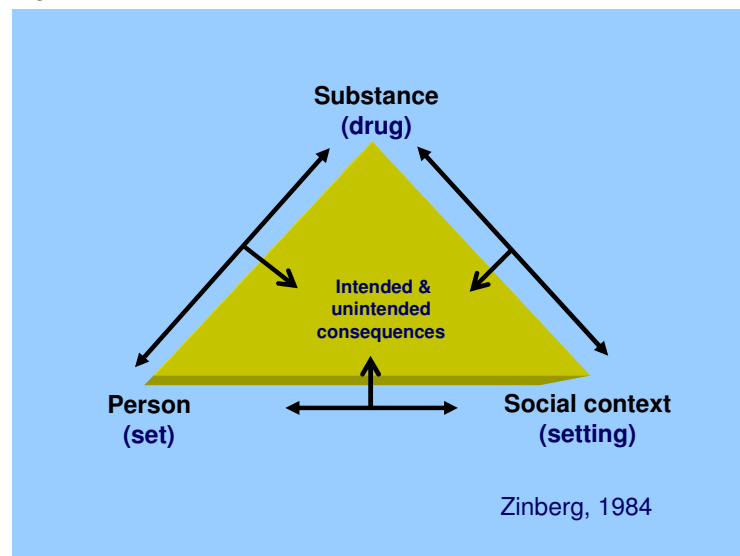
Voorbeelden van eigenschappen van de set, ofwel de druggebruikende persoon zijn: de gevoeligheid voor verslaving van de betreffende persoon – wat samen kan hangen met zijn of haar genetische predispositie, de persoonlijkheid van de persoon, eerdere ervaringen met en verwachtingen ten aanzien van het middel en de mentale toestand van de gebruiker.

² (<http://www.trektuwplant.be/csc/trekt-uw-plant-verbijsterd-over>, accessed: 10 oktober 2011).

De setting, tot slot, heeft betrekking op de sociaal-culturele achtergrond en context waarbinnen het gebruik optreedt met bijvoorbeeld geritualiseerde handelingen, sociale normen en waarden ten aanzien van het gebruik van (bepaalde) psychoactieve middelen, alsook de legale of illegale status van het middel (O'Brien & McLellan, 1996).

Het onderzoek naar de Cannabisclub richt zich op alle drie de domeinen. Er wordt dus niet alleen gekeken naar een eventuele impact op de (psychische) gezondheid of het psychosociaal functioneren van de leden. In het experiment wordt ook de vraag gesteld of het mogelijk is de kwaliteit van het middel te beïnvloeden en de (lokale) setting vorm te geven zodat deze veilig is en geen overlast produceert voor omwonenden.

Figuur 1

Wanneer we deze drie domeinen toepassen binnen het huidige onderzoek naar het functioneren van de Cannabisclub komen we tot de volgende onderzoeksdomeinen:

- Het middel: cannabis
 - Kwaliteit (sterkte THC, CBD)
 - Zuiverheid (biologisch)
- De set, het individu
 - Feitelijk gebruik (frequentie en hoeveelheid)
 - Psychosociale gezondheid (kwaliteit van leven)
 - Verslavingsgedrag (compulsiviteit van het gebruiksgedrag)
- De setting, de context³
 - Politiek/bestuurlijk
 - Buurniveau
 - Cannabisclub als (gebruiks)setting voor de leden

³ Strikt genomen behoren familie en vrienden ook tot de context, maar deze lijken in het kader van dit onderzoek minder relevant.

In de volgende paragrafen schetsen we de problematiek die samenhangt met elk van de domeinen en welk antwoord daarop wordt verwacht van de Cannabisclub. In termen van onderzoek moeten deze verwachtingen kunnen worden vertaald in een onderzoeksvraag.

1.2.1 Het middel: cannabis

THC en CBD

Er bestaan zorgen over de kwaliteit van de illegaal in Nederland gekweekte cannabis. In de afgelopen 10 jaar is een sterke stijging van de THC concentratie gemeten (Rigter & Niesink, 2010). De stijging lijkt inmiddels gestabiliseerd tot concentraties tussen de 15 en 20% THC. Hoge THC concentraties lijken geassocieerd te kunnen worden met een verhoogde kans op schizofrenie (CAM, 2008). In het advies dat de 'lijstencommissie' (Commissie-Garretsen, 2011) heeft gedaan aan de regering en dat overgenomen is door het kabinet, wordt voorgesteld de huidige lijstensystematiek in de Opiumwet te handhaven, maar cannabisproducten met een hoger percentage dan 15% voortaan onder te brengen op lijst 1 (middelen met een onaanvaardbaar risico). Daarnaast wordt geconstateerd dat het THC gehalte ten opzichte van het CBD (cannabidiol) gehalte sterk is gewijzigd ten koste van het aandeel CBD (Rigter, 2010). THC is de werkzame psychoactieve stof in cannabis. CBD heeft geen psychoactieve werking maar modereert de effecten van THC. Kweekers in het criminele circuit zouden uitsluitend geïnteresseerd zijn in het kweken van cannabis met een zo hoog mogelijk THC gehalte. Deze ontwikkeling wordt ongunstig geacht omdat een hoge THC / CBD ratio de kans op schizofrenie zou vergroten (Fergusson, Poulton, Smith, & Boden, 2006; Rigter, 2010). Of, anders gezegd, er zijn aanwijzingen dat CBD een beschermende werking heeft in het voorkomen van psychotische klachten bij cannabisgebruik (Rigter, 2010; Zuardi, 2006). Ondanks dat het onderzoek dat hiernaar wordt gedaan nog geen 'conclusive evidence' biedt, lijkt het wenselijk de CBD percentages te vergroten tot waarden die de percentages van geïmporteerde hasj benaderen (5-10%).

Gezien het advies van de commissie Garretsen (Commissie-Garretsen, 2011) en het kabinetsvoornemen cannabis met een percentage meer dan 15% op lijst I van de Opiumwet te plaatsen, is het waarschijnlijk dat de binnen de Cannabisclub gekweekte cannabis een THC gehalte lager dan 15% zal hebben. Moeilijker is het voor de gemeente eisen te stellen aan het percentage CBD. Gezien de hierboven beschreven literatuur is het aan te bevelen te streven naar een percentage van ongeveer 5 tot 10%. Het lid van de Cannabisclub krijgt waarschijnlijk een vergelijkbare keuze aan (in NL kweekbare) cannabisvariëteiten als in een coffeeshop, mits het percentage THC de 15% niet overstijgt. Het streven om het percentage THC te laten dalen tot onder de 15% kan invloed hebben op de beleving van de effecten en op zijn beurt invloed hebben op aankoopgedrag en gebruikspatroon. Het is overigens mogelijk dat leden wel invloed krijgen op de te telen variëteiten.

Ecologische en biologische cannabis

Het tweede aspect ten aanzien van het middel betreft de verbouw van ecologisch en biologisch verantwoorde cannabis. Hoewel daar vanuit de cannabisgebruiker behoefte aan is, is het aanbod op de huidige reguliere coffeeshopmarkt vooralsnog beperkt (Rigter, 2010).

1.2.2 Het individu

Type cannabisgebruiker

Op basis van een onderzoek onder ruim 400 coffeeshopbezoekers naar blowgedrag in relatie tot de sterkte van de cannabis, onderscheiden Korf en collega's (Korf, 2004) drie typen cannabisgebruikers. Een eerste type gebruikers streeft vooral naar de sterkste roes. Dit type is vaak jonger, heeft een voorkeur voor de sterkste variant en rookt diverse cannabisjoints achter elkaar en helemaal op. De blowers in deze groep scoren relatief hoog op de DSM schaal voor cannabisafhankelijkheid. Het tweede, wat oudere type, streeft vooral naar een stabiele roes en past het blowgedrag aan aan de sterkte van de cannabis. Als zij sterkere hasj of wiet hebben, doen zij daarvan minder in de joint. Zij scoren relatief laag op de DSM schaal voor cannabisafhankelijkheid. De derde groep wordt de groep van de stabiele hoeveelheid genoemd. Ze vormen de oudste groep met de langste gebruikscarrière. In de loop der jaren hebben zij een vast gebruikspatroon ontwikkeld. Qua voorkeur voor sterkte en maanddosering zitten zij tussen de twee eerder genoemde groepen in (Korf, 2004).

Het onderscheid in typen lijkt een reflectie te zijn van de gebruikscarrières. In het begin roken jongeren veel en vaak en streven een zo sterk mogelijk roes na. Vervolgens neemt de behoefte aan sterke roes af en wordt er meer gedoseerd gebruikt. Mensen die cannabis blijven gebruiken, ontwikkelen een vast gebruikspatroon, min of meer onafhankelijk van de sterkte van de cannabis (Korf, 2004).

Het is nog onduidelijk welk type cannabisgebruiker zich aangetrokken zal voelen tot de Cannabisclub. Wanneer in de Cannabisclub de mildere varianten zullen worden gekweekt (THC $\leq 15\%$, CBD $> 5\%$), is het, gezien de bevindingen van Korf en collega's, waarschijnlijk dat vooral de wat oudere, meer stabiele gebruikers tevreden zullen zijn met het aanbod. De jongere gebruiker die meer uit is op een sterke roes, is mogelijk minder tevreden met de geboden waar en zal mogelijk niet lang lid blijven van de Cannabisclub of parallelle inkopen (blijven) doen in reguliere coffeeshops. De vraag is of de Cannabisclub voor alle gebruikers van cannabis een aantrekkelijk alternatief vormt voor de coffeeshop. Door de leden van de Cannabisclub te bevragen op intenties en verwachtingen van het lidmaatschap krijgen we hierin meer inzicht.

Volksgezondheid

Het experiment met de Cannabisclub wordt in belangrijke mate gemotiveerd door volksgezondheidsargumenten. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen fysieke gezondheid en psychische en sociale gezondheid. Het is niet mogelijk in de huidige onderzoeksopzet, waarbij geen gebruik wordt gemaakt van een controlegroep en de leden van de Cannabisclub gedurende een periode van anderhalf jaar worden gevolgd, de eventuele effecten op de fysieke gezondheid te meten. Daarvoor zou een controlegroep geformeerd moeten worden, de leden random aan beide condities moeten worden toegewezen en de onderzoekstermijn wezenlijk langer moeten zijn.

Het is echter wel mogelijk en gezien het experimentele karakter van de Cannabisclub die functioneert met toestemming van de lokale overheid, ook ethisch noodzakelijk het gedrag en welbevinden van de leden van de Cannabisclub te monitoren. Uitkomstmaten die hierbij relevant zijn, hebben betrekking op de psychische en psychosociale gezondheid en gebruikspatronen.

Hoewel een eventuele verslechtering of verbetering van de psychische of psychosociale gezondheid, of een verandering in het gebruikspatroon (bijvoorbeeld doordat de betrokkenheid (commitment) ten aanzien van het middel toeneemt), niet met zekerheid kan worden toegeschreven aan het lidmaatschap van de Cannabisclub, daarvoor zou immers ook een onderzoeksopzet met een controlegroep noodzakelijk zijn, kunnen wel aanwijzingen omtrent de causaliteit worden gevonden wanneer kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden worden gecombineerd.

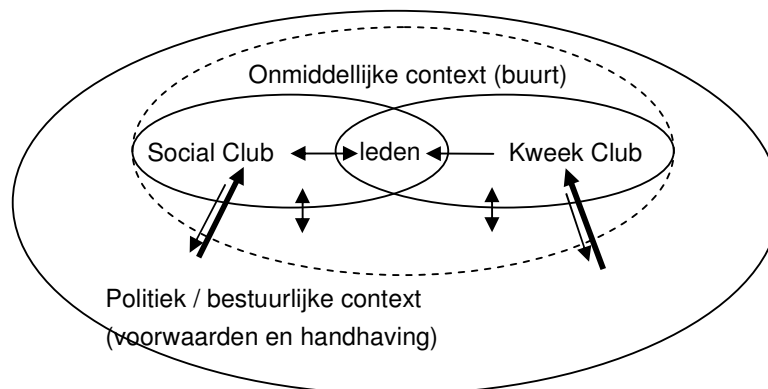
1.2.3 De context

Ten aanzien van de context zijn drie niveaus te onderscheiden, variërend van micro niveau: de plek waar het gebruik zich feitelijk afspeelt, tot het abstracte macroniveau van nationale en internationale regelgeving. In het kader van de Cannabisclub kijken we naar drie niveaus.

- De Cannabisclub
- De directe (fysieke) omgeving van de Cannabisclub (buurt)
- De politiek bestuurlijke context

Alle drie de niveaus hebben op enige manier invloed op het individu en bepalen mede de gebruikspatronen en de consequenties die het gebruik heeft (zie figuur 2).

Figuur 2: Drie contextniveaus relevant voor het onderzoek naar de Cannabisclub

De Cannabisclub

Kenmerkend voor de Cannabisclub als context is de geslotenheid van het systeem van productie en consumptie. Het gesloten model stelt de cannabisgebruiker in staat om kwalitatief goede en controleerbare cannabis te verwerven en te gebruiken. De Cannabisclub is (zijn) een fysieke ruimte(s) waarin productie en consumptie een gesloten keten vormen.

Voor de ruimte(n) waar de cannabis wordt gekweekt, gelden regels ten aanzien van (brand)veiligheid, toegankelijkheid en geluids- en stankoverlast. Het is de bedoeling dat in de Cannabisclub de geteelde cannabis vrij is van niet organische meststoffen en bestrijdingsmiddelen. Ook de afvoer van kweekresten (agrarisch afval) zal volgens de daarvoor geldende regels geschieden, bijvoorbeeld via een erkend recyclingbedrijf.

Fysiek

De ruimte waar de leden van de club samen komen om cannabis te gebruiken of te verwerven heeft een fysieke en sociale component. Denk aan het clublokaal, waar gekocht en gerookt kan worden, de ligging en oppervlakte is, hoe het is ingericht (zithoek, bar), de ventilatie en de verkoop van versnaperingen.

Sociaal

De Cannabisclub vormt ook een sociale ruimte met regels voor de onderlinge omgang en regels ten aanzien van de omgang met cannabis (en andere psychoactieve middelen). Zo vormt de Cannabisclub een ambiance, die voor de gebruiker (het lid) aantrekkelijk of minder aantrekkelijk is. Onder deze ambiance kunnen we ook het idee en de positieve waardering verstaan dat de cannabis legaal en biologisch is geproduceerd (Decorte, 2008).

Wanneer de leden⁴ zich beginnen aan te melden ontstaat er een sociale dynamiek. Het is op voorhand moeilijk te zeggen in welke richting deze dynamiek zich ontwikkelt. Het hangt in sterke mate af met welke intentie de leden zich aanmelden en ook van de manier waarop de club wordt geëxploiteerd. Eerst nadat de leden zijn geïnterviewd kunnen daarover werkhypothesen worden geformuleerd. Centrale vraag hier is: ontwikkelt de Cannabisclub zit tot een ontmoetingsplaats, afhaaloket of een mix van beide?

Cannabisgebruikers die hun cannabis via het coffeeshopcircuit betrekken, bevinden zich in een juridisch gunstige positie. Zij zijn niet strafbaar en lopen geen kans op vervolging (zoals dat in veel andere landen wel het geval is). In moreel opzicht is de situatie van de Nederlandse coffeeshop klant ambivalent. In een onbekend aantal gevallen dragen zij (ongewild) bij aan het in stand houden van criminele organisaties. Een plausibele reden om lid te worden van de Cannabisclub zou kunnen zijn dat leden met financiële uitgaven aan cannabis niet de kas van criminele netwerken willen spekken (Asmussen, 2009).

Afhankelijkheid

In de afgelopen jaren is het aantal personen dat zich met een cannabis hulpvraag bij de verslavingzorg aanmeldt, toegenomen van bijna 3.500 in 2001 naar ruim 11.000 in 2010 (Wisselink, 2011). De toename is vooral te zien in de leeftijdscategorie 35 jaar en ouder. Bijna de helft van de cannabis hulpvragers is al eerder in behandeling geweest. De toename van de hulpvraag is niet eenduidig te verklaren. Een relatie met de sterkte van de cannabis kan niet worden uitgesloten (CAM, 2008). Andere mogelijke verklaringen zijn een verbeterd en laagdrempeliger hulpaanbod en snellere doorverwijzing door de eerste lijn. Wellicht is er ook sprake van een groeiend bewustzijn van de risico's van cannabis, waardoor eerder hulp wordt gezocht (Van Laar, 2009).

Het is mogelijk dat ook leden van de Cannabisclub in meer of mindere mate cannabisafhankelijkheid ontwikkelen. De ontwikkeling van dergelijk probleemgedrag kan weliswaar niet enkel en alleen toegeschreven worden aan het lidmaatschap van de Cannabisclub, zij had zich ook buiten de Cannabisclub kunnen ontwikkelen, maar vindt wel plaats in de context van de Cannabisclub.

⁴ In dit onderzoeksvoorstel spreken we telkens van leden van de Cannabisclub, het is echter nog onduidelijk of de rechtspersoon van de Cannabisclub een vereniging zal worden. Overigens lijken een vereniging of consumentencoöperatie werkbare rechtsvormen die aansluiten op het gesloten karakter van de Cannabisclub en de bestaande gedoogregels van het openbaar ministerie.

De Cannabisclub zal regels voor het omgaan met dergelijke problemen moeten opstellen en binnen het onderzoek zal aandacht zijn voor de controle op de naleving van dergelijke regels.

Directe omgeving

De omgeving rondom de locaties van Club is de onmiddellijke context van de buurt. Hierin spelen veiligheids- en overlastaspecten een rol. De vestiging van Cannabisclub zal niet onopgemerkt gaan, net zomin als de vestiging van een coffeeshop onopgemerkt blijft. De vraag is of de Cannabisclub meer belastend voor een buurt zal zijn dan een coffeeshop. Het kan het ook zo zijn dat de last voor de buurt van de Cannabisclub geringer zal zijn dan van een coffeeshop. De eventuele overlast in de omgeving zal gedurende het experiment worden gemonitord.

Politiek/bestuurlijke context

De context die de operationalisering en exploitatie van de Cannabisclub sterk zal beïnvloeden is de politiek/bestuurlijke context. Het samenspel tussen gemeente(lijke diensten) en de exploitant bepaalt de uiteindelijke vorm waarin de Cannabisclub operationeel zal worden.

De initiële politieke haalbaarheid van de Cannabisclub valt buiten het bestek van dit onderzoek. Het eerste deel van het onderzoek naar de context gaat in wanneer het principiële besluit is genomen dat de Cannabisclub kan worden geoperationaliseerd. Het is denkbaar dat er geen carte blanche wordt gegeven maar dat er voorwaarden worden gesteld aan de operationalisering.

Deze voorwaarden maken deel uit van de context en worden als zodanig in het onderzoek betrokken.

Wanneer eventuele landelijke kaders duidelijk zijn, is het vervolgens aan de gemeente en de trekkers van de cannabisclub om hieraan concreet invulling te geven. De vraag is hier hoe deze belanghebbenden erin slagen de Cannabisclub vorm te geven en welke vorm het krijgt. Een nog niet te beantwoorden vraag is bijvoorbeeld hoe de relatie tussen productie en consumptie beslag zal krijgen. Krijgt elk lid zijn eigen plant, of wordt er een voorraad gekweekt die uitsluitend beschikbaar is voor leden? In het begeleidende onderzoek wordt gekeken naar verschillende betrokken partijen en hoe zij zich tot elkaar verhouden. Welke partijen zijn betrokken, vanuit welke uitgangspunten vertrekken zij, vanuit welke rationaliteit wordt er gehandeld en hoe beïnvloeden deze elkaar onderling in de loop van de onderzoeksperiode? In deze benadering is het ook mogelijk te kijken naar de rol van media en politiek. De eerste fase van dit onderzoek van de politiek / bestuurlijke context eindigt wanneer de eerste leden worden ingeschreven. De tweede fase begint bij de inschrijving van leden, wanneer de Cannabisclub operationeel wordt. De gemeente zal zich niet meer bemoeien met de inrichting en voorwaarden maar zich concentreren op de handhaving van de voorwaarden. De verhouding tussen gemeente en Cannabisclub blijft relevant, omdat incidenten in- en om de club, berichtgeving en opinies geuit in de sociale en nieuwsmidia, impact kunnen hebben op de exploitatie.

1.3 Onderzoeksvragen

Het voorgaande in ogenschouw nemend, kunnen de volgende concrete onderzoeksvragen worden geformuleerd:

1. Wat is de kwaliteit van de gekweekte Cannabis?
 - a. Wat is de verhouding tussen kwaliteit en (kost)prijs van de cannabis ?
 - b. Wat is de verhouding in hoeveelheid gekweekte en geconsumeerde cannabis?
 - c. Wat is het percentage THC en CBD?
 - d. In welke mate worden er bestrijdingsmiddelen in de cannabis aangetroffen?
2. Wat is de impact en het effect van lidmaatschap op de leden van de Cannabisclub?
 - a. Hoe ontwikkelt zich het aankoopgedrag van cannabisproducten?
 - b. Hoe ontwikkelt zich het gebruikspatroon van cannabis en andere middelen?
 - c. Hoe ervaren zij de kwaliteit van de cannabis?
 - d. Hoe tevreden zijn de verschillende typen gebruikers met de Cannabisclub?
 - i. Welke intenties en verwachtingen hebben (hadden) zij van het lidmaatschap?
 - ii. Wat vinden zij van de voorwaarden van het lidmaatschap?
 - iii. Wordt naast de Cannabisclub nog cannabis van andere leveranciers betrokken?
 - e. Hoe ontwikkelen zich de psychische en sociale gezondheid van de leden van de Cannabisclub?
3. Hoe functioneert de Cannabisclub als context en in de directe omgeving en in de politiek/bestuurlijke context?
 - a. Hoe verloopt het operationaliseringproces na (landelijke) politieke goedkeuring?
 - i. Hoe verhouden de belanghebbenden zich tot elkaar?
 - ii. Welke uitgangspunten worden gehanteerd?
 - iii. Welke doelstelling en rechtsvorm wordt gekozen en hoe worden deze geoperationaliseerd?
 - iv. Welke vorm krijgen de locaties voor productie en consumptie?
 - v. Wat is de invloed op de vorm door verschillende belanghebbenden?
 - vi. Hoe wordt vorm gegeven aan het gesloten circuit van productie en consumptie?
 1. Wat is de relatie die een lid van de Cannabisclub heeft met de geproduceerde cannabis? (eigen plant, gezamenlijke voorraad, variëteiten)
 - b. Hoe verhouden belanghebbenden zich tot elkaar bij de exploitatie van Cannabisclub
 - i. Wat is de invloed op de exploitatie door verschillende belanghebbenden? (inclusief omwonenden en leden)

2 Onderzoeksmethode

Het onderzoek naar het functioneren van de Cannabisclub is deels evaluatief (onderzoeksvragen 1 en 2) en deels descriptief van karakter (onderzoeksvraag 3).

Beide onderzoeksvormen zijn aan elkaar gerelateerd. Immers, de uiteindelijke vorm van de Cannabisclub, waarvan de totstandkoming is beschreven in het descriptieve deel van het onderzoek, stuurt de resultaten van het evaluatieve deel. De Cannabisclub is geen statische entiteit maar onderhevig aan verandering onder invloed van de bredere context.

Hieronder volgt een beschrijving van de te volgen procedures en te gebruiken instrumenten om per onderzoeksdomein de benodigde informatie te verzamelen.

2.1 Dataverzameling in het domein het middel: cannabis

In een gesloten en gereguleerd circuit van productie en consumptie is het mogelijk systematisch de kwaliteit van de geproduceerde cannabis te controleren. Driemaandelijks (bij iedere nieuwe oogst) wordt er 1 monster per vierkante meter en per variëteit genomen. Deze monsters worden in een onafhankelijk laboratorium onderzocht op relevantie concentraties: THC, CBD, bestrijdingsmiddelen (herbiciden, pesticiden, insecticiden) en andere 'gebruikelijke' schadelijke stoffen in cannabis (o.a. groei- en bloeistimulatoren). Indien van een variëteit meerdere monsters worden genomen geldt de gemiddelde concentratie (Aanwezige concentraties kunnen tot 10 puntprocent per plant verschillen, persoonlijke mededeling Raymond Niesink, 13-10-2011). Referentiewaarden voor de kwaliteit van de gekweekte cannabis worden gevormd door de resultaten van de cannabismonitor van DIMS (Rigter, 2010).

2.2 Dataverzameling in het domein individu

De gegevens die we in dit onderzoeksdomein verzamelen zijn merendeel kwantitatief van aard. Uit het voorgesprek met de gemeente komt naar voren dat het aantal verwachte leden van de Cannabisclub tussen 50 en 150 (maximaal) leden zal bedragen. Dit aantal is groot genoeg om statistiek mee te bedrijven. Er zullen drie metingen worden verricht. Dit stelt ons in staat ontwikkelingen in de tijd te beschrijven. Zo kunnen we nagaan hoe het gebruikspatroon van een lid zich in anderhalf jaar heeft ontwikkeld, mits deze op het eerste en laatste meetmoment lid is van de club. Het is niet waarschijnlijk dat de leden zich allen op hetzelfde moment zich zullen aanmelden. Leden die zich later aanmelden, kunnen over een korte periode volgen.

Bij ieder lid zal aan een drietal metingen worden gedaan:

- T₀: bij aanmelding bij de Cannabisclub. Binnen 2 weken na aanmelding worden verschillende vragenlijsten ingevuld en een semigestructureerd interview afgenomen.

Aan de orde komt:

- Aankoopgedrag van cannabis (locatie, hoeveelheid, soort en prijs)
- Cannabisgebruik en middelengebruik algemeen
 - Type gebruiker
- Psychische en sociale gezondheid

- T₁: zes maanden na aanmelding
 - Aankoopgedrag van cannabis (locatie, hoeveelheid, soort en prijs, parallelle aankoop reguliere coffeeshops c.q. niet gedoogde verkooppunten)
 - Cannabisgebruik en middelengebruik algemeen
 - Type gebruiker
 - Psychische en sociale gezondheid
 - Tevredenheid met de Cannabisclub
 - Kwaliteit cannabis
 - Sfeer van de Cannabisclub
 - Frequentie en doel bezoek cannabisclub
- T₂: achttien maanden na aanmelding
 - Aankoopgedrag van cannabis (locatie, hoeveelheid, soort en prijs, parallelle aankoop reguliere coffeeshops c.q. niet gedoogde verkooppunten)
 - Cannabisgebruik en middelengebruik algemeen
 - Type gebruiker
 - Psychische en sociale gezondheid
 - Tevredenheid met de Cannabisclub
 - Kwaliteit cannabis
 - Sfeer van de Cannabisclub
 - Frequentie en doel bezoek Cannabisclub

Leden die uit de Cannabisclub treden of langer dan 8 weken de club niet bezoeken zullen geïnterviewd worden over hun motivatie de club te verlaten.

Voor de dataverzameling zal zo veel mogelijk gebruik gemaakt worden van bestaande vragenlijsten. Daaronder:

- (delen van) De MATE (Schipper, Broekman, Buchholz, Koeter, & Brink, 2010) om druggebruik en eventuele verslavingsproblematiek in kaart te brengen
- De Cannabis Use Disorders Identification Test (Adamson, 2003) om cannabisgebruik en afhankelijkheid te meten
- Bestaande schalen om eenzaamheid, depressie en zelfwaardering in kaart te brengen als indicatie voor psychosociaal welbevinden (Kandel & Davies, 1982; Rosenberg, 1989; Russell, 1996)

Voor vragen die niet met standaard instrumenten kunnen worden uitgevraagd, zullen voor dit onderzoek worden ontwikkeld.

De vragenlijsten zullen worden afgenomen in face-to-face interviews. Deze methode heeft de voorkeur boven, bijvoorbeeld, een on-line enquête omdat de ervaring leert dat door het opgebouwde contact met interviewer en geïnterviewde de kans op deelname aan vervolgmetingen wordt vergroot.

Analysemethode domein individu

De met de vragenlijsten verzamelde gegevens worden ingevoerd in het statistisch analyseprogramma (SPSStm). Aan de hand van rechte tellingen wordt een beschrijving van de doelgroep gegeven. Met behulp van statistische toetsen (T-test, chi-kwadraat) zullen verschillen tussen de verschillende meetmomenten op statistische significantie worden getest.

2.3 Dataverzameling in het domein context

2.3.1 Hoe verloopt het operationaliseringsproces ? Hoe verhouden de belanghebbenden zich tot elkaar gedurende het operationaliseringsproces?

Dit deel van het onderzoek heeft het karakter van een *case study*. Op meerdere niveaus worden data verzameld over het te bestuderen fenomeen (Braster, 2000). De beschikbare databronnen zijn kwalitatief van aard. Het gaat om documenten, vergaderingen, opinies en handelingen. De onderzoekers zullen door middel van half open interviews met belanghebbenden, het volgen van locale en landelijke nieuwsmedia en analyse van relevante gemeentelijke documenten het proces in kaart brengen. Verder zullen onderzoekers (selectief) aanwezig zijn bij gesprekken tussen belanghebbenden en daar observaties doen. Zij zullen bezoeken afleggen aan de locatie(s) van de Cannabisclub waar zij observaties doen en informele gesprekken voeren. Interviews zullen zoveel mogelijk worden opgenomen en *ad verbatim* uitgewerkt. Observaties en informele gesprekken vinden hun weerslag in veldnotities.

Vanaf het moment dat er politieke ruimte is om de Cannabisclub op te zetten, zal het proces van operationeel maken en exploitatie worden gevolgd. De bedoeling is dit proces in kaart te brengen door de ogen van verschillende belanghebbenden. Het gaat hier om de gemeente, waaronder de verantwoordelijke wethouder, en verschillende beleidsdisciplines (juridisch, openbare orde en volksgezondheid), de beoogde exploitant, handhavende diensten (justitie, politie, brandweer) en omwonenden voor zover die worden betrokken. Een belangrijk aspect is de aanpassing van de gedoogcriteria (AHOJ-g+: Geen: Affichering, Harddrugs, Overlast, Jongeren, Grote hoeveelheden (verkoop en voorraad)).ten einde de Cannabisclub te kunnen laten functioneren. Het is te verwachten dat de Cannabisclub belangstelling van nieuwsmedia zal krijgen en dat dit het operationeel maken kan beïnvloeden. Ook deze invloed zal zoveel mogelijk worden meegenomen in het onderzoek.

De Cannabisclub zal waarschijnlijk worden opgedeeld in een sociale club (consumptie) en een kweekclub (productie). Het gaat in beide gevallen zowel om de fysieke als de sociale aspecten zoals de locatie, de inrichting en huisregels.

2.3.2 Hoe verhouden belanghebbenden zich tot elkaar bij de exploitatie van de Cannabisclub?

De aanpak van het volgen van de exploitatie wordt ook als een case study benaderd. Er zijn geen cijfermatige bronnen beschikbaar, anders dan bijvoorbeeld het turven van klachten, incidenten en in- en uitstroom van leden. Om de gang van zaken in en in relatie tot de exploitatie van de Cannabisclub te volgen is een kwalitatieve aanpak geëigend.

Wanneer de Cannabisclub operationeel is geworden, blijven toezicht houdende instanties de gang van zaken monitoren en bijsturen. Daarnaast gaat de Cannabisclub ook een zekere zichtbaarheid krijgen in de buurt door aanloop van leden. De vraag is of en hoe de contacten tussen belanghebbenden zich ontwikkelen tot een werkbare verhouding. Hoe verlopen de controles van de gemeente? Hoe reageert de Cannabisclub op aanwijzingen van de gemeente? Belanghebbenden zijn ook de leden van de club. Hoe worden ze geworven? Aan welke regels worden ze onderworpen?

Welke relaties gaan ze onderling aan? De leden hebben ook een belang in de Cannabisclub en kunnen als belanghebbenden mogelijk ook invloed uitoefenen op het reilen en zeilen van zowel de sociale club als de kweek club. Hoe waarderen de leden de Cannabisclub ten opzichte van eerdere ervaringen in bijvoorbeeld een reguliere coffeeshop? Wat vinden de leden van de kwaliteit van de cannabis? Hebben ze invloed op de gekweekte variëteiten? Hoe wordt gereageerd op mislukte oogsten (door exploitant en leden)? Belanghebbenden zijn ook de omwonenden van de locaties van de Cannabisclub. In principe is hun bemoeienis gering. Echter, gezien het experimentele karakter van de Cannabisclub is een respons vanuit de buurt niet uit te sluiten (Not In My Back Yard, NIMBY). Op voorhand is niet te zeggen hoe intensief de buurt bij de vestiging en exploitatie betrokken raakt. Wanneer de Cannabisclub eenmaal loopt, is het monitoren van klachten voldoende. Eventueel worden gesprekken gevoerd met sleutelinformanten.

We onderscheiden drie perioden van onderzoek, analoog aan de drie meetmomenten waarbij de leden van de club worden geïnterviewd. Door middel van half open interviews, observaties en informele gesprekken met een tiental belanghebbenden en de analyse van relevante documenten wordt een beeld geschetst van hoe de Cannabisclub functioneert. Belanghebbenden zijn de ambtenaren van gemeente en gemeentelijke diensten, medewerkers van politie en justitie, de exploitant, leden van de club. Ook wordt het functioneren van de Cannabisclub nagevraagd in het vragenlijstonderzoek dat onder de leden wordt gehouden. Ten aanzien van het functioneren van de Cannabisclub in de buurt worden incidenten en klachten rondom de locaties van de Cannabisclub bijgehouden (analyse reguliere klachtenregistratie wijkbureau) en worden eventueel aanvullende interviews met sleutelinformanten (politie) gehouden.

Analysemethode domein context

De basis van de kwalitatieve analyse is gegrond in een stakeholder benadering. Het idee van de Cannabisclub is niet onomstreden. Zelfs wanneer er voldoende politieke ruimte is om dit experiment te starten, zullen belanghebbenden (stakeholders) de ontwikkeling van het experiment elk vanuit zijn of haar eigen belang kritisch volgen en waar mogelijk bijsturen.

De verzamelde gegevens zullen op belangen, uitgangspunten en machtsposities worden geanalyseerd.

De data worden ingevoerd en geordend met behulp van het kwalitatieve data analyseprogramma Nvivo 8 ®. De analyse geschiedt door de methode van constante vergelijking (Boeije, 2010; Wester, 1995).

3 Rapportage

De resultaten van het onderzoek worden in verschillende deelrapportages openbaar gemaakt. Er wordt gerapporteerd over het operationeel maken van de Cannabisclub. Tussentijdse rapportages worden gemaakt naar aanleiding van de drie meetmomenten onder de leden van de club. Gedrag en gebruikspatronen van de leden van de Cannabisclub staan centraal, met in achtneming van de wisselwerking met het middel en de context. In de eindrapportage worden de resultaten van de drie meetmomenten geïntegreerd. De eindrapportage wordt opgeleverd in de maanden na het laatste meetmoment.

4 Aanvraag METC

De aanmelding bij de Medisch Ethische ToetsingsCommissie (METC) van de Erasmusuniversiteit is in voorbereiding (medio oktober 2011). Het oordeel van de toetsingscommissie kan invloed hebben op onderdelen van de onderzoeksopzet. Wanneer er aanwijzingen vanuit de METC worden gegeven, zullen deze hoogstwaarschijnlijk betrekking hebben op het domein van het individu.

5 Wetenschappelijke begeleidingscommissie

Er zal voor dit onderzoek een wetenschappelijke begeleidingscommissie worden samengesteld, bestaande uit wetenschappers die hebben gepubliceerd over cannabis, cannabisgebruik en cannabiskweek en/of die hebben gepubliceerd over implementatie van controversiële voorzieningen.

6 Globale Planning

De looptijd van het onderzoek is sterk afhankelijk van de snelheid van de het operationeel worden van de Cannabisclub. Uitgaande van een aanlooperperiode van 6 tot 12 maanden, zal de looptijd, tot oplevering van de eindrapportage, 36 maanden bedragen.

Tabel 1. Globale planning

Fase	Duur	Activiteiten
Aanlooperperiode	6-12 maanden	- evaluatie operationaliseringproces - samenstelling begeleidingscommissie - 1e rapportage
T0	6 maanden	- steekproeven en analyse cannabis - afname vragenlijsten leden - evaluatie functioneren Cannabisclub
T1	6 maanden	- steekproeven en analyse cannabis - afname vragenlijsten leden - evaluatie functioneren Cannabisclub - 1e tussentijdse rapportage
T2	6 maanden	- steekproeven en analyse cannabis - afname vragenlijsten leden - evaluatie functioneren Cannabisclub - 2e tussentijdse rapportage
Eindrapportage	6 maanden	- finale analyse en eindrapportage
Totaal	30-36 maanden	

7 Globale Kostenraming

De totale kosten van het onderzoek, bij een maximale looptijd van 36 maanden bedragen naar schatting 300.000 euro. In dit bedrag zijn de volgende kosten begrepen:

Personeelskosten (doorlooptijd 36 maanden)	2,5 jaar onderzoeker 0,6 fte 2,5 jaar projectleiding 0,1 fte 2,5 jaar hoogleraar PM
Laboratoriumkosten	PM
Respondentvergoeding	PM
Kosten begeleidingscommissie	PM
Reiskosten	PM
Kosten rapportage	PM

8 Referenties

- Adamson, J. D. S., J.D. (2003). A prototype screening instrument for cannabis use disorder: The Cannabis Use Disorders Identification Test (CUDIT) in an alcohol -dependent clinical sample. . *Drug and Alcohol Review* 22(3), 309-315.
- Arana, X., & Sanchez, V.M., (2011). Cannabis cultivation in Spain - The case of cannabis social clubs. In T. Dekorte, Potter, G.R., Bouchard M., (Ed.), *World Wide Weed - Global trends in cannabis cultivation and its control*. Farnham (UK), Burlington (US): Ashgate.
- Asmussen, V. (2009). *Domestic cannabis cultivation in Denmark - A matter of identity and sociality?* . Paper presented at the Third annual conference of the International Society for the study of Drug Policy.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. London: Sage.
- Braster, J. F. A. (2000). *De kern van casestudies*. Assen: van Gorcum.
- CAM (2008). *Risicoschatting cannabis 2008*. Bilthoven: RIVM.
- Caulkins, J. P., Kilmer, B., MacCoun, R. J., Pacula, R. L., & Reuter, P. (2011). Design considerations for legalizing cannabis: lessons inspired by analysis of California's Proposition 19. *Addiction*, no-no.
- Commissie-Garretsen (2011). Drugs in Lijsten. Rapport van de Expertcommissie Lijstensystematiek Opiumwet. zonder plaats: zonder uitgever.
- Cozac, D. (2009). Rulings in Argentinean and Colombian courts decriminalize possession of small amounts of narcotics. *HIV/AIDS Policy Law Rev*, 14, 54-55.
- Decorte, T. (2008). Domestic marihuana cultivation in Belgium: on (un)intended effects of drug policy on the cannabis market In D. J. Korf (Ed.), *Cannabis in Europe: Dynamics in perception, policy and markets* (pp. 69-85). Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Fergusson, D. M., Poulton, R., Smith, P. F., & Boden, J. M. (2006). Cannabis and psychosis. *British Medical Journal*, 332(7534), 172-175.
- Hughes, C. E., & Stevens, A. (2010). What Can We Learn From The Portuguese Decriminalization of Illicit Drugs? *British Journal of Criminology*.
- Kandel, D. B., & Davies, M. (1982). Epidemiology of depressive mood in adolescents: an empirical study. *Archives of General Psychiatry*, 39(10), 1205-1212.
- Korf, D. J., Wouters, M., Benschop, A., Ginkel, P van., (2004). *Sterke Wiet. Blowgedrag, schadelijkheid en afhankelijkheid van cannabis*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- MacCoun, R. J. (2011). What can we learn from the Dutch cannabis coffeeshop system? *Addiction*.
- Ministerie van VWS (2009). *Hoofddlijnenbrief Drugsbeleid (VGP/ADT 2955486)*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport.
- Nutt, D., King, L. A., Saulsbury, W., & Blakemore, C. (2007). Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse. *Lancet*, 369(9566), 1047-1053.
- Nutt, D. J., King, L.A., Phillips, L.D., (2010). Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *The Lancet*, 376(9752), 1558-1565.
- O'Brien, C. P., & McLellan, A. T. (1996). Myths about the treatment of addiction. *Lancet*, 347(8996), 237-240.
- Reuter, P. (2010). Marijuana Legalization: What Can Be Learned from Other Countries? http://www.rand.org/pubs/working_papers/2010/RAND_WR771.pdf.
- Rigter, S., & Niesink, R., (2010). THC-concentraties in wiet, nederwiet en hasj in Nederlandse coffeeshops (2009-2010). Utrecht: Trimbos-instituut.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the Adolescent Self-Image*. (Revised edition ed.). Middletown: Wesleyan University Press.
- Russell, D. W. (1996). UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 66(1), 20-40.
- Sandelingenambacht, C. W. M. v. (2006). Extase. Drugs en het schadebeginzel. *Justitiële verkenningen*(1), 89-110.
- Schippers, G. M., Broekman, T. G., Buchholz, A., Koeter, M. W. J., & Brink, W. v. d. (2010). Measurements in the Addictions for Triage and Evaluation (MATE): an instrument based on the World Health Organization family of international classifications. *Addiction*, 105(5), 862-871.
- Van Amsterdam, J., Opperhuizen, A., Koeter, M., Van Aerts, L., & Van den Brink, W. (2009). *Ranking van drugs Een vergelijking van de schadelijkheid van drugs*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).
- Van der Donk, W., (chair) (2009). *Geen deuren maar daden*. Den Haag: Adviescommissie Drugsbeleid (commissie van de Donk).
- Van Laar, M. W., Cruts, A.A.N., Ooyen-Houben, M.M.J. van., Meijer, R.F., Brunt, T. (2009). *Nationale Drug Monitor 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- West, R. (2006). *Theory of Addiction*. London: Blackwell Publishing.
- Wester, F. (1995). *Strategieen voor kwalitatief onderzoek*. Bussum: Coutinho.

Wisselink, D. J., & Ouwehand, A.W., (2011). 15 jaar cannabishulpvraag in Nederland. Belangrijkste ontwikkelingen van de hulpvraag voor cannabisproblematiek in de verslavingszorg 1995-2009. Houten: Stichting Informatievoorziening Zorg.

Zinberg, N. E. (1984). Personality and Social Learning: The Theory of Controlled Drug Use (Chapter 6) *Drug, Set and Setting: The Basis for Controlled Intoxicant Use*. New Haven: Yale University Press.

Zuardi, A., Crippa, J., Hallak, J., Moreira, F., Guimaraes, F., (2006). Cannabidiol, a cannabis sativa constituent as an anti psychotic drug. *Braz. Med. Biol. Es*, 39, 421-429.